

Jaarlijkse besparing van 1,2 miljard aan verzuimkosten

Sportende werknemer in kwaad daglicht zetten heilloze weg

ISN 32021

John Klein Hesselink et al.

De zondagse voetbalwedstrijd of bosloop voor amateurs blijft veel werkgevers zorgen baren. Die bezorgdheid wordt gevoed door de verantwoordelijkheid die zij dragen voor de kosten van bijvoorbeeld gescheurde enkelbanden of gebroken armen van werknemers. Begrijpelijk, die verontrustheid. Maar de zorgen zijn ook enigszins gechargeerd. Het gaat hier namelijk om een probleem van geringe omvang. Want het aantal blessures op het veld of in de zaal is erg klein. Om het verhaal nog positiever te maken: sportende werknemers kunnen uiteindelijk zelfs meer opleveren voor het bedrijf.

De gevolgen van sportbeoefening voor de gezondheid van werknemers kunnen zowel positief als negatief zijn (Den Bak et al., 1994; Hildebrandt et al., 1996; Stiggelbout et al., in voorbereiding). Positieve gevolgen van sporten zijn onder meer een verbeterde leefstijl en een kleinere kans op aandoeningen als hart- en vaatziekten, botontkalking, overgewicht, hoge bloeddruk, beroertes, lage rugklachten en diabetes mellitus. Daarnaast bevordert sport de reactiviteit van het immuunsysteem en neemt de fitheid (uithoudingsvermogen, spierkracht, snelheid, coördinatie en lenigheid) van de sporter toe. Ook heeft sport een positief effect

Sport niet alleen zinvol en leuk, maar levert ook rendement op.

foto: Michel Wielick

op de geestelijke toestand van de werknemer, waardoor hij beter tegen de stress van het dagelijks leven en de werksituatie bestand is. De negatieve gevolgen van sport zijn een verhoogde blessurekans en, in veel mindere mate de kans op een plotse dood, dopinggebruik en aandoeningen door overbelasting en overtraining (Mosterd et al., 1996).

Een interessante vraag is: wat zijn de kosten en baten van de sportbeoefening door werknemers? De Stichting voor Economisch Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam deed hiernaar onderzoek en kwam tot de conclusie dat sport de samenleving jaarlijks 400 miljoen gulden kan besparen aan medische kosten en 1,2 miljard aan verzuimkosten (Stam et al., 1996).

Of de gevolgen van sportbeoefening voor de individuele werknemer gunstig of ongunstig zijn, ligt voor een belangrijk deel aan de leeftijd. Met name werknemers van 35 jaar en ouder zijn gebaat bij sport, omdat dit positieve effecten voor de gezondheid heeft. Door te sporten zijn zij minder vaak ziek. En als gevolg daarvan verzuimen zij minder vaak en zijn zij door de toegenomen fitheid produktiever dan leeftijdsgenoten die niet sporten of bewegen.

De negatieve gevolgen van sport komen met name naar voren bij jonge werknemers. Maar het saldo is ook bij deze groep uiteindelijk nog steeds positief.

BEDRIJFSRISICO

Werkgevers ervaren sportblessures als zeer lastig. Geschat wordt dat de sportblessures jaarlijks bij 310 000 werknemers tot ziekteverzuim leiden. Gemiddeld duurt dit ziekteverzuim bijna zeven dagen (Schmikli et al., 1995). De ziekmeldingen door sportletsels duren voor 80% van de gevallen minder dan twee weken. Voor de instroom in de AAW/WAO wordt geschat dat 0,6% van de gevallen een sportletsel is (Spauwen, 1993).

Een moeilijk probleem voor de werkgever is dat het positieve effect van sport minder zichtbaar is dan het negatieve effect. Dat komt door het directe, plotselinge effect (vaak op de maandagochtend) van de ongevallen, waar men doorgaans niet omheen kan en die voor de personele bezetting van de met name kleine onderneming zeer lastig kunnen zijn. In het verleden waren de loonkosten voor dergelijke ongevallen grotendeels verzekerd via de Ziektewet. Werkgevers droegen een premie af en

waren daardoor (vaak onzichtbaar) verzekerd voor de gevolgen van sportongevallen. De discussie rondom de privatisering van de Ziekte-wet heeft het standpunt van de werkgevers flink verhard. Zo gaf het Koninklijk Nederlands Ondernemers Verbond in 1993 een zwartboek uit met voorvallen (waaronder ook sportongevallen) waarbij de werkgevers verantwoordelijk gesteld worden voor de financiële gevolgen van sportbeoefening van werknemers. Het gaat hier vaak om aanzienlijke bedragen. Sommige auteurs karakteriseren de sportende werknemer daarom zelfs enigszins chargerend als een bedrijfsrisico (Haar, 1993).

ONDERZOEK

Het macro-effect (landelijke effect) van sportongevallen kan dan indrukwekkend zijn, het is maar de vraag wanneer de individuele werkgever met een sportongeval geconfronteerd wordt. Die kans is niet groot (Haar, 1993). Het is daarom interessant om nog eens nauwkeurig te kijken hoe vaak bedrijven met de gevolgen van sportongevallen geconfronteerd worden en hoe hoog het ziekteverzuim is dat ze veroorzaken.

In het kader van het CAO-overleg in de Banden- en Wielenbranche is door het NIA in 1995 in opdracht van de Vereniging VACO onderzoek gedaan naar de aard en omvang van het ziekteverzuim in deze branche, waarin zich veel kleine bedrijven bevinden (Evers en Klein Hesselink, 1995). Via een telefonische enquête zijn exact 196 bedrijven benaderd. De response op de enquête was 76%.

Eén van de oorzaken van het ziekteverzuim die nader onderzocht is, betreft de omvang van de verschillende soorten ongevallen binnen en buiten de werksituatie. Door per werkgever naar het aantal ongevallen en het ziekteverzuim naar aanleiding van deze ongevallen te vragen en deze gegevens te relateren aan het aantal werknemers per werkgever, ontstond een gedetailleerd beeld van de vier belangrijkste ongevalssoorten (tabel).

Verkeersongevallen veroorzaken het meeste verzuim. Dat komt niet omdat de verkeersongevallen zo vaak voorkomen (gemiddeld krijgt jaarlijks 1 op de 100 werknemers in deze branche een verkeersongeval), maar door de lange duur van het ziekteverzuim (gemiddeld 58 kalenderdagen). Toch veroorzaken verkeersongevallen relatief gezien weinig verzuim: slechts 1,4%, terwijl het totale Nederlandse verzuim in hetzelfde jaar 4,9% is (Veerman en Ter Huurne, 1996). Van iedere 1000 werkdagen in de banden- en wielenbran-

che verzuimen de werknemers dus ongeveer 1,4 dagen als direct gevolg van een verkeersongeval.

Na de verkeersongevallen veroorzaken de sportongevallen het meeste verzuim. Gemiddeld krijgen 3,4 van de 100 werknemers in de banden- en wielenbranche jaarlijks een sportongeval en gemiddeld heeft dat 15 dagen ziekteverzuim tot gevolg. Dat is dus wat hoger dan de bijna zeven dagen van Schmikli et al. (1995). Het gaat hier om 1,1% ziekteverzuim. Dat wil zeggen dat werknemers in de branche

*Niet sporten kost
het bedrijfsleven
uiteindelijk veel
meer geld.*

van iedere 1000 werkdagen gemiddeld 1,1 dag verzuimen vanwege een sportongeval.

Overige ongevallen komen nog minder vaak voor. Privé-ongevallen veroorzaken gemiddeld 1% ziekteverzuim en arbeidsongevallen gemiddeld 0,5% ziekteverzuim per jaar. Bij elkaar veroorzaken alle ongevallen tezamen ongeveer 4% ziekteverzuim. Op 1000 kalenderdagen is dat vier kalenderdagen verzuim. Ongevallen zijn daarom zeker geen grote oorzaak van het ziekteverzuim in de banden- en wielenbranche te noemen. Bovendien is er alle reden om aan te nemen dat in andere branches soortgelijke aantallen en promillages een rol spelen (Klein Hesselink et al., 1995). Een uitzondering hierop vormt de beroepssport, waar het verzuim door sportongevallen wel hoog is.

FINANCIEEL RISICO

Er is dus weinig verzuim door sportongevallen, maar in de praktijk spelen andere mechanismen een rol. Werkgevers hebben doorgaans niet te maken met gemiddelde cijfers. Zij worden plotseling geconfronteerd met een ongeval van een werknemer. Dat kan een ongeval met een paar dagen ziekteverzuim zijn, maar ook een ongeval met een aantal maanden ziekteverzuim. In deze laatste gevallen is er dus sprake van een probleem met de personeelsbezetting, waar de werkgever niet alleen zelf een oplossing voor moet zoeken, maar tegenwoordig ook heel direct zelf voor moet betalen. Met name voor kleine werkgevers kan dat een groot probleem zijn. In dat geval spelen financiële overwegingen een overheersende rol en zijn de

mooie statistische verhalen snel vergeten.

Wat is de oplossing voor een dergelijke situatie? Die moet minstens op twee niveaus worden gezocht: enerzijds voor de individuele werkgevers en anderzijds voor het bedrijfsleven en de maatschappij als geheel. De belangrijkste oplossing betreft de financiële schade van de werkgever. Het is echter een fabeltje dat werkgevers na de privatisering van de Ziekte-wet plotseling de kosten van het verzuim van sportongevallen zouden moeten betalen. Ook in het verleden droegen zij volledig bij aan deze kosten door het afdragen van de premie voor ziektekosten aan de bedrijfsvereniging en het aanvullen van het salaris bij ziekte tot 100%. Het verschil is echter dat in het verleden de kosten voor sportongevallen een gedeeld risico waren dat door werkgevers gezamenlijk werd opgebracht. Nu de Ziekte-wet voor het grootste deel geprivatiseerd is, moeten werkgevers het verzuim van werknemers direct zelf betalen, in plaats van indirect door de premieafdracht. De situatie nu is echter ook dat werkgevers zich kunnen verzekeren tegen de risico's van onverwacht hoog ziekteverzuim. Dat is zeker voor de werkgevers in het midden- en kleinbedrijf geen overbodige luxe, zelfs als de werkgever daarvoor een hoge premie moet betalen. Zij lopen door het kleine aantal werknemers een relatief groot risico. Echter niet alleen de gevolgen van sportongevallen, maar ook andere oorzaken van ziekteverzuim (een moeilijk te genezen ziekte of overspannenheid) kunnen voor deze werkgevers een groot financieel risico betekenen. Net als in de oude situatie is er dus nog steeds een oplossing. Alleen niet meer via een publiek stelsel, maar nu via private verzekeringsmaatschappijen.

GUNSTIG SALDO

Dan de oplossing voor het gehele bedrijfsleven. Hiervoor werd het dilemma geschetst dat werkgevers soms last hebben van sportblessures, maar anderzijds ook duidelijk in de voordelen van de sportbeoefening van de werknemers meedelen. Omdat het saldo gunstig is, profiteren werkgevers dus uiteindelijk ook van de verbeterde gezondheid en de goede conditie van werknemers. Zij kunnen door een betere werkmotivatie en -prestatie meer van hun sportende personeelsleden verwachten.

De recente ontwikkelingen zijn de sportwereld natuurlijk niet ongezien voorbijgegaan. In het Strategisch Plan Programmalijn Zorg (Molleman en Backx, 1996) stellen het Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie een gecoördineerd meerjaren beleid op dit gebied voor. Daarnaast hebben

Ongevallen	Waarden
Aantal arbeidsongevallen met zv/100 werknemers	0.8
Gemiddelde verzuimduur arbeidsongevallen	21.7
Verzuimpromillage door arbeidsongevallen	0.5%
Aantal sportongevallen met zv/100 werknemers	3.4
Gemiddelde verzuimduur sportongevallen	15.0
Verzuimpromillage door sportongevallen	1.1%
Aantal verkeersongevallen met zv/100 werknemers	1.0
Gemiddelde verzuimduur verkeersongevallen	57.7
Verzuimpromillage door verkeersongevallen	1.4%
Aantal privé-ongevallen met zv/100 werknemers	1.5
Gemiddelde verzuimduur privé-ongevallen	25.0
Verzuimpromillage door privé-ongevallen	1.0%
Aantal bedrijven	196

Bron: Onderzoek Banden- en Wielenbranche. Evers en Klein Hesselink (1995)

tabel 1
Ongevallen naar bedrijfsgrootte

deze beide instanties samen met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in de afgelopen jaren projecten ontwikkeld die met sport, arbeid en gezondheid te maken hebben. Het belang van de rijksoverheid en de sportorganisaties is drievoudig: 1. het hoge ziekteverzuim in Nederland terug te dringen, 2. de inactiviteit van groepen werknemers te bestrijden en 3. sportongevallen te voorkomen en als ze gebeuren, beter te behandelen. Het hoofddoel van het Strategisch Plan is dat de sportwereld het bedrijfsleven en de overheden bewust maakt van het feit dat sport niet alleen zinvol en leuk is, maar ook een positieve bijdrage kan leveren aan de verhoging van het rendement van de onderneming. Ook voor de sportwereld zelf ligt hier dus een taak. Onder andere ten aanzien van de beeldvorming naar het midden- en kleinbedrijf toe en duidelijkheid over zaken als blessurepreventie, enzovoort.

SELECTIEF

Het belangrijkste beleidsinstrument van de overheid is wetgeving. Met behulp van wetten is de overheid in staat veranderingen in de samenleving te bewerkstelligen. Vanuit de positie van de beleidsambtenaren en de politiek is het echter vaak niet mogelijk om alle consequenties van een nieuwe wet volledig te over-

zien. Er zijn dan ook vaak onbedoelde neveneffecten. Soms worden dergelijke neveneffecten aangegrepen om de wetgeving onderuit te halen.

Dit laatste lijkt het geval te zijn met de discussie rondom sportongevallen. Dat het hier gaat om een neveneffect van de wetgeving blijkt wel uit het gegeven dat sport meer positieve dan negatieve gevolgen voor werkgevers heeft. Bovendien zijn er veel meer zaken aan te wijzen (verkeersgedrag, privé-ongevallen, rookgedrag) die de leefstijl van werknemers betreffen.

Kortom het lijkt dat er sprake is van een vorm van selectieve verontwaardiging die zich toevallig op de sportongevallen richt (Van Bottenburg et al., 1994). In feite is het op deze wijze in de schijnwerpers zetten van de sportbeoefening een heilloze weg. Inactiviteit van werknemers heeft veel ernstiger gevolgen voor de gezondheid en het ontbreken van sportbeoefening kost het bedrijfsleven uiteindelijk veel meer geld. Bovendien is de nieuwe situatie niet veel anders dan de oude, omdat de kosten voor het verzekeren gemiddeld niet omhoog gaan. Naast een goede verzekering tegen de financiële gevolgen van ongevallen, is het voor werkgevers dan ook verstandig zich vooral op de positieve gevolgen van sportbeoefening te richten.

Drs D.J. Klein Hesselink - nia'tno, Amsterdam.

Dr F.J.G. Backx en drs A.W.A.M. van der Velden - Nederlands Olympisch Comité* Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF), Arnhem.

Ondanks dat het feit dat de omvang van het 'probleem' sportende werknemer niet groot is, hebben absoluut gezien toch nog vrij veel werkgevers last van de sportblessures van hun werknemers. De discussie over dit onderwerp lijkt nog lang niet afgesloten. Om de grenzen van deze discussie verder te verkennen, nodigen de auteurs de lezer uit te reageren op dit artikel. Het kan daarbij gaan om concrete voorvallen met werknemers tot en met de effecten op bedrijfs en landelijk niveau. Reacties sturen aan: nia'tno BV, t.a.v. D.J. Klein Hesselink, Postbus 75665, 1070 AR Amsterdam.

Literatuur

Bak, M. den, F.J.G. Backx, E. van Karnebeek (1994). Een overzichtsstudie op het gebied van sport, arbeid en gezondheid; actoren, projecten en effecten, Nederlands Olympisch Comité, Nederlandse Sport Federatie en Nederlands Instituut voor Sport en Gezondheid, Arnhem.

Bottenburg, M. van, C.J.M. Schuyt, J.W.I. Tamboer (1994). Sportbeoefening, blessures, verantwoordelijkheden; discussiekader ten behoeve van een door het Ministerie van WVC georganiseerde conferentie in het kader van de uitvoering van het plan 'normen en waarden in de sport' op 10 mei 1994 te Zeist, Ministerie van WVC, Directie Sportzaken, Rijswijk.

Evers, G.E., D.J. Klein Hesselink (1995). Verzuim aan banden; onderzoek naar ziekteverzuim en arbeidsomstandigheden in de banden- en wielenbranche, Onderzoeksverslag, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden nia'tno, Amsterdam (niet openbaar).

Haar, H. (1993). Sportende werknemer terug op de bank?, Arbeidsomstandigheden 69, nummer 6.

Hildebrandt, V.H., P.M. Bongers, J. Dul, F.J.H. van Dijk, H.C.G. Kemper (1996). De samenhang tussen sportparticipatie van werknemers en gezondheidsklachten en ziektegedrag, in het bijzonder bij problematiek van het bewegingsapparaat, Tijdschrift voor toegepaste arbowetenschappen, 1, 2-9.

Klein Hesselink, D.J., F.C. Verboon, T.D.P.J. van den Berg (1995). Arbeidstijden en ziekteverzuim; onderzoek naar de effecten van afwijkende werktijdregelingen op veiligheid, gezondheid, vrije tijd en ziekteverzuim van werknemers, VUGA Uitgeverij BV, Den Haag.

Molleman, G.R.M., F.J.G. Backx (1996). Programmalijn Zorg; Strategisch Plan 1996-1997, Sector Sport en Gezondheid, Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie, Arnhem.

Mosterd, W.L., E. Bol, W.R. de Vries, M.L. Zonderland, H.P.F. Peters, Th. C. de Winter, S.L. Schmikli (1996). Bewegen gewogen, Universiteit Utrecht.

Schmikli, S.L., F.J.G. Backx, E. Bol (1995). Sportblessures nader uitgediept. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

Spauwen, A.H.M. (12 mei 1993). Sociale Verzekeringskosten, bijdrage aan het congres: Bedrijven in beweging, Arnhem, NISG/NSF.

Stam, P., V.H. Hildebrandt, F.J.G. Backx, J.W. Velthuisen (1996). Sportief bewegen en gezondheidsaspecten: een verkennende studie naar kosten en baten, Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO), Amsterdam.

Stiggelbout, M., W.T.M. Ooijendijk, V.H. Hildebrandt, B. Coumans, M.H. Westhoff, Y.M. Mulder. De gezondheidswaarde van lichamelijke activiteit en sport, Leiden, TNO-PG en Amsterdam, nia' tno BV (in voorbereiding).

Veerman, T.J., A.G. ter Huurne (1996). ZARA-werkgeverspanel; rapportage 1995-1996, VUGA Uitgeverij BV, Den Haag.

Ergonomie

De Nederlandse Vereniging voor Ergonomie organiseert dit voorjaar de veertigste Cursus Ergonomie. De cursus biedt basiskennis van alle relevante disciplines, gegeven door specialisten op de betreffende gebieden. De cursist leert tevens hoe kennis, normen, richtlijnen te interpreteren en ergonomische principes toe te passen in de praktijk. Een stoel die voldoet aan de NEN, is niet per definitie geschikt voor elke situatie. Een nieuwe klimaatinstallatie hoeft zeker niet de oplossing te zijn, omdat het werkelijke probleem een andere is, bijvoorbeeld een slecht aangepaste werkorganisatie en/of wijze van informatie & bediening en/of verlichting.

Als eindresultaat mag worden verwacht dat de cursisten in hun werkzaamheden ergonomische problemen kunnen herkennen en analyseren. Daarnaast (een richting tot) oplossingen en ontwerpcriteria kunnen geven of kunnen aangeven welke disciplines moeten worden ingeschakeld om tot een goed ontwerp te komen.

De cursus is bedoeld voor iedereen die te maken heeft met de mens-werk-relatie op HBO/academisch niveau. De cursus wordt twee keer per jaar georganiseerd en bestaat uit twee blokken van vier dagen.

De Cursus Ergonomie start op 12 mei en op 2 juni 1997.

Info Cursussecretariaat Nederlandse Vereniging voor Ergonomie. Enterij 36. 1906 BZ Limmen. Tel. 072-5054013.

Niet-ioniserende straling

Van 10 tot en met 14 maart worden in het AMC een aantal cursussen gegeven op het gebied van niet-ioniserende straling. De cursussen zijn georganiseerd door het Nederlands Institute for Radiation Technology (NIFRT) in samenwerking met de afdeling Stralingsbescherming van het AMC. De cursussen zijn ontwikkeld voor iedereen die bij de uitvoering van hun werk geconfronteerd wordt met vragen op het gebied van niet-ioniserende straling (o.a. veiligheidskundigen, arbeidshygiënist en arbeidsinspecteurs).

Op vijf achtereenvolgende dagen komen de volgende onderwerpen aan de orde: Eigenschappen van electromagnetische straling (twee dagen), Ultraviolet, Zichtbaar licht en Infrarood straling (één dag) en Lasers (twee dagen). De cursussen zijn afzonderlijk te vol-

gen. Iedere cursus verschaft basiskennis over theoretische achtergronden, de ernst van risico's en de beschermende maatregelen om risico's tot een aanvaardbaar niveau te beperken. De inhoud van de cursussen komt overeen met de cursus 'Non ionizing radiation' van het National Institute of Occupational Safety and health (NIOSH).

Info Netherlands Institute for Radiation Technology, dr. S.Y. Acram. Tel. 020-6275640.

Organiseren en veranderen

Voor iedereen die verbeteringen op het gebied van arbeidsomstandigheden wil doorvoeren binnen de eigen organisatie en die een academisch of HBO-werkniveau heeft, start binnenkort de module Organiseren en Veranderen. De module maakt deel uit van de achtste leergang Opleiding voor Arboconsultants.

Geleerd wordt een veranderingsproces op het gebied van arbeidsomstandigheden te plannen en in gang te zetten. Na afloop van de cursus kan de deelnemer een bedrijfsverkenning uitvoeren, een probleem analyseren, doelstellingen formuleren en kiezen uit verschillende veranderingsstrategieën. Ook is de cursist in staat een bedrijfseconomische kosten-baten analyse te maken bij het advies.

De module bestaat uit negen cursusdagen (start op 13 januari). Elke cursusdag heeft een voorbereidingstijd van ongeveer zes uur. Ook moet rekening gehouden worden met extra tijd voor het maken van een toetsopdracht. De kosten voor de module bedragen f 5850, inclusief cursusmateriaal.

Info VGGWA opleiding voor arboconsultants, tel. 020-5664949.